

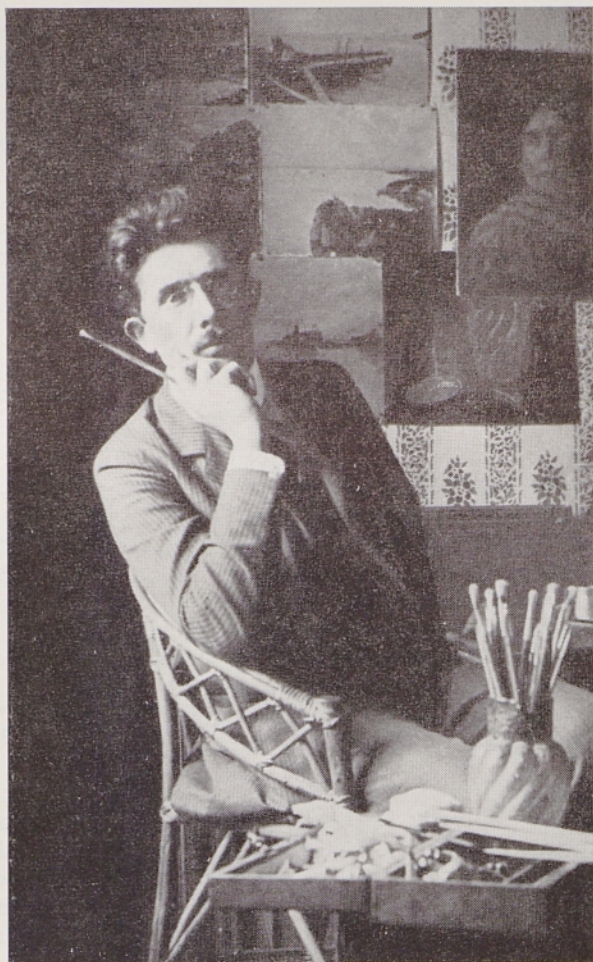
Prvo slovensko marionetno gledališče Milana Klemenčiča

20. januarja 1970 je minilo 50 let, odkar je bilo v Ljubljani odprto prvo slovensko marionetno gledališče. Svoje prvo in zasilno domovanje je našlo v Mestnem domu na Krekovem trgu. Prav tam, kjer je danes oder Sentjakobskega gledališča, je takrat stal v precej veliki dvorani majhen marionetni oder. In na tem odru je akademski slikar Milan Klemenčič 20. januarja 1920 začel razstavljati in odkrivati nevajenim očem mladih in starih Ljubljancev svoje očarljive žive podobe iz pravljичnega sveta. To je bil rezultat dolgoletnega razmišljanja in gojenja ideje o slovenskem marionetnem gledališču. Toda preden je mogel uresničiti to idejo, je morala poteči dolga doba snovanja, načrtov in priprav ter podrobnega dela, katerega začetki segajo še v čas Klemenčičevega prvega lutkovnega odra v Ajdovščini.

Po smrti očeta Štefana se je začela žalostna doba za sedemletnega Milana. Osamljeni dečko je najbrže rad uhajal izpod varuštva in skrbništva none Katarine Verdikon in še kakšnega strica ter se tavajoč po Gorici srečal z Reccardinjevim marionetami, ki so vsako leto tam gostovale. Za odrom jih je pomagal preoblačiti, zato da je potem lahko zastonj gledal njih predstave. Tudi pozneje v življenju se je z njimi še pogosto srečaval med študijem v Italiji in s Schmidovimi v Monakovem. Toliko je gotovo, da je bilo že ob teh prvih srečanjih zasejano seme trajnega prijateljstva z marionetami ter zavzetosti in ljubezni, ki je trajala vse do njegove smrti. In ko je bilo leta 1900 zgrajeno v Monakovem novo »Marionetno gledališče monakovskih umetnikov«, je tudi njemu vzknila vodilna ideja za njegovo bodoče delo: ustvariti slovensko marionetno gledališče in s tem ustvariti svojim in drugim otrokom nekaj, česar sam ni imel.

V dijaških in študijskih letih, ki so potekala od 1885—1890 v goriški in tržaški gimnaziji, 1891/92 na slikarskem študiju v Benetkah in Milanu in od 1893 do 1895 v Monakovem, so ga podpirali poleg maloštevilnih sorodnikov v Solkanu tudi Matija Doljak in župnik Kolavčič, ki bi najbrže rad imel domačega cerkvenega slikarja. Toda takrat je bilo Klemenčičevo zanimanje že usmerjeno drugam. Na to kaže v njegovi zapuščini ohranjena skica za prizor »mišnice« v Hamletu že iz leta 1890, medtem ko je bil Hamlet prvič uprizorjen na slovenskem odru Deželnega gledališča v Ljubljani šele leta 1899. Pozneje je Klemenčič med slikarskim študijem v Monakovem obiskoval tudi gledališki tečaj pri Karlu Lauten-

Milan Klemenčič
v svojem ateljeju —
Šturje, 24. 5. 1907

schlägerju, ki je prav v tistem času izumil povsem novo gledališko napravo za hitre scenske izpremembe — vrtilni oder. Znano je tudi, da je Klemenčič projektiral inscenacije za gledališči Malibran v Benetkah in v Gorici, toda o teh ni več sledu. Pač pa sta ohranjeni dve barvni skici za Valpurgino noč v Faustu iz leta 1904. Po letu 1895 je odslužil svoj vojaški rok kot enoletni prostovoljec pri mornarici in še nekoliko popotoval v Egipt in na bližnji vzhod. Tudi iz te dobe je še nekaj ohranjenega v njegovih skicirkah. Po teh letih pa se je oglasila skrb za nadaljnje življenje. V tistem času je bilo na Goriškem sicer zelo razgibano življenje, vendar ni bilo misliti, da bi mlad človek, ki bi si rad ustvaril družino, mogel živeti samo od umetnosti. Tako se je zgodilo Milanu Klemenčiču kot njegovemu očetu Štefanu: zadovoljiti se je moral s skromno uradniško službo. O tem pravi sam v nekem svojem zapisu sledeče: »Po končanih slikar-

Scenski osnutek 15-letnega M. Klemenčiča za »mišnico« v Hamletu (Perorisba, ok. 1890. Originalna velikost 17,2 × 10,5 cm)

skih študijah (v Benetkah in Münchnu) sem bil prisiljen zaradi takratnih kulturnih in političnih razmer stopiti v državno službo kot sodnijski uradnik. V vsej tej dobi (1899—1926) pa sem se bolj kot uradnik uveljavljal na kulturnem prosvetnem področju. Bil sem deležen pogostih izrednih dopustov, da sem se tako lažje udeleževal kot slikar in lutkar. Tako sem prebil še en semester na slikarski akademiji v Münchnu (1901). Nato sem slikal krajine, marine in portrete ter razstavljal v Gorici (1908), Trstu (1907) in v Ljubljani (1909 na I. umetniški razstavi v paviljonu R. Jakopiča).«

Leta 1903 že najdemo Klemenčičevo družino v Ajdovščini oz. Šturjah. Službeno mesto je bilo v Ajdovščini, stanovanje pa »pri Filipovih«, tj. v stari Schleglovi hiši »v gasi« v Šturjah. Torej tam, »kjer ima burja mlade«, kakor so pravili. In ta burja je igrala kar pomembno vlogo ob poslušanju pravljic, ki jih je znal Klemenčič imenitno pripovedovati vsak večer, če so bili otroci pridni, in ki se jih je tako prijetno poslušalo na toplem v prijaznem svetlobnem krogu namizne svetilke, ki niti ni mogla osvetljevati kotov prostrane sobe. V tistem času je prišla v hišo knjiga »Goldener Märchenschatz« — zbirka najlepših pravljic. Iz te knjige je Klemenčič sproti prevajal, slovenil naslove in verze, zraven pa še ilustriral, kako so se iz meglice pojavljale vile in škrti, začarani principi in princeze, razni špicparklji in ves pravljичni ansambel. In včasih, kadar je burja »svojo moč najbolj razkladala«, tulila in zavijala okrog hiše, da so

žvenkljale vse kljukice za pripiranje oken in oknic kot verige pogubljenih, metala korce s streh ter je cvilila v dimnikih in ječala v pečeh kot zavržene duše, takrat so pravljice o tistem, ki je iskal strahu ter o strahovih in pošastih, dobivale svoje prave zvočne kulise in grozljivo slikovitost. Enkrat v tem času je tudi zašlo v Ajdovščino neko hrvatsko sejmsko marionetno gledališče in dajalo predstave v Bratinovi dvorani. Uprizarjalo je neko viteško zgodbo, ki je imela svoj višek v prizoru, ko sta dve skupini vitezov v svetlih oklepih začeli pritiskati druga proti drugi ter izzivati, dokler niso vsi vitezi izvlekli mečev ter se začeli udrihati po oklepih, da je nastal pravi bojni hrup. Vsa mladež je bila tako navdušena nad temi marionetami, da so ji izginile izpred oči vse vodilne žice in vrvice, ki so gibale figure, in vsak je bil pripravljen po ajdovsko priseči »Buh vej de (je rejs)«, da so marionete žive in da je o tem vsak dvom izključen. Takrat je Klemenčič rekel: Počakajte, otroci, vam bom jaz nekaj napravil in pokazal.

Milan Klemenčič: Scenski osnutek za Valpurgino noč v Faustu (Akvel iz skicirke, 24. 10. 1904 — originalna velikost barvne skice je 11,7 × 19 cm)

Klemenčičevo »Malo marionetno gledališče«, marionete od 1910 do 1913, Šturje, 18. 10. 1913 (od 13 do 18 Sneguljčica, Fakanaba in dr.)

Klemenčičevo »Malo marionetno gledališče«, marionete od 1910 do 1913, Šturje, 18. 10. 1913 (od 19 do 24 Fakanapa in Harlekin)

Klemenčičevo »Malo marionetno gledališče«, marionete od 1910 do 1913, Šturje, 18. 10. 1913 (od 25 do 32 Gašperček in grbavci)

S pripovedovanjem pravljic je bilo konec. Konec pa je bilo tudi z njegovim slikanjem. Nekako do konca leta 1908 je namreč v prostem času mnogo slikal po bližnji okolici. Četudi se je takrat v Ljubljani že uveljavil impresionizem, je Klemenčič ostajal pri svojem akademskem realizmu, ki »je kazal poteze njegovih münchenskih let — značilnosti fin de siècle in secesije« (kot je zapisal dr. Niko Kuret ob smrti Milana Klemenčiča) in kar je bilo v vsem njegovem delu za marionetno gledališče še celo opazno. Iz tega časa so večje slike: Pomlad za vasjo, Pod Čavnom, Podrta gora v večernem soncu, Burja v Šturjah idr. Po tistem gostovanju hrvatskih marionet se je Klemenčič, brž ko je pokosil oz. povečerjal, umaknil v svoj atelje, kamor ni bilo več vstopa za druge. Začelo se je neko skrivnostno pripravljajanje in dogajanje. Poteči je moralo nekaj dolgih mesecev, preden se je pojavilo gledališko oznanilo, da bo »Malo marionetno gledališče imelo Otvoritveno predstavo dne 22. decembra 1910 ob 9 $\frac{1}{4}$ uri zvečer«. Uprizorjen bo »Mrtvec v rdečem plašču«, tragikomedija v štirih dejanjih. Ta večer so se spet odprla vrata v Klemenčičev atelje. Povabljeni so zagledali miniaturo odrček s sivim proscenijem, postavljen med draperijo na vratih v sosednjo sobo. Ko so gostje posedli, v prvi vrsti otroci na dolgi pručki, in je bila privita luč, da je postalo v sobi temno, se je dvignil »železni« zastor. Rampa z zastrtimi svetilkami je obsvetlila bel, svilen, z zlatimi nitmi obrobljeni

zastorček s sliko viteza na belem konju, borečega se z zmajem. Oglasila se je godba — Casagrandejev moderen gramofon »His master's voice«. Za tiste čase je bila v Šturjah taka sobna glasba zelo redka posebnost. Nato zvončkljanje, zastorček je potemnel in se dvignil. Med gledalci pridušen »ah«, ko so zagledali na odru premikajočega se možička z masko na obrazu, v črnem dolgem plašču in rdečih hlačah. Predstavil se je kot ravnatelj in prvi režiser. Povedal je, da nosi slavno znano, a večkrat zlorabljeno ime Pantalon, čeprav je izmed vseh marionet najbolj brihten. Napovedal je še nadaljnje predstave in z željo, da bi se gledalci pri tej predstavi zabavali in se veselili, če ne drugega, pa vsaj konca, je zaključil svoj otvoritveni govor, ki je ohranjen. Spet godba in nato se je začela prva slovenska marionetna predstava »Mrtvec v rdečem plašču«, komedija iz italijanskega marionetnega repertoarja. Bržkone se je hotel Klemenčič s tem oddolžiti spominu na Reccardinijeve lutke in na svoja otroška leta. V igri so nastopale v glavnem osebe iz italijanske commedie dell'arte: Harlekin, Brigela, Betina in drugi tipi. Glavna figura pa je bil Facanapa, ki ga je ustvaril veliki »marionetist« Reccardini že leta 1828 in ki je kmalu dosegel tako popularnost kot v nemškem marionetnem gledališču Kasperl — Gašperček.

Gledalci smo onemeli. Videli smo samo marionete brez žic in nitk, ki so se sicer še nekoliko obotavljivo, negotovo in okorno, vendar same gibale. So prihajale, sedale, vstajale in spet odhajale, vse kot žive. Vrstile so se scene: lepa soba s stolčki, temen gozd s Harlekinovo krčmo, mračna spalnica v zakletem gradu, kjer se je opolnoči prikazal mrtvec v rdečem plašču in ga je Fakanapa, ki je zaradi svojih dolgov bežal iz mesta in se zatekel v ta grad, korajžno obril. S tem je odrešil nesrečnega mrtveca, si zato pridobil veliko bogastvo in do zdaj ukleti grad, kjer se je v lepi dvorani veselo končala ta komedija. Gledalci so bili brez besed, »Buh vej, de je rejs!« Kritika, zabeležena na gledališkem vabilu, pa je povedala to, kar so gledalci komaj opazili in mislili, da spada k igri. Tako smo tedaj med drugim slišali in videli tudi sledeče: Predstavo je po stari šegi moral zaključiti svečan »tableau« — zdaj rečejo temu »gasilska slika«, pri kateri eni stoje, drugi sede, par jih pa spredaj leži. Za to priliko je junak Fakanapa rekel: »Betinca, kar lepo sedi!« Ko pa je ta samo malce pomendrala in pomencala z nogami, sedla pa ni, je Fakanapa hitro dodal: »No, pa stoj, če ne maraš sesti.« Potem pa smo zvedeli, da Betina zato ni mogla sesti, ker se ji nista upognili kolena, in si je zato Fakanapa hitro pomagal z ekstemporiranjem. Tako se je »ex tempore« pojavil prav tam, kjer je doma — v commedii dell' arte. In ekstemporiranje je pozneje venomer nujno spremljalo marionetne igre že zaradi raznih tehničnih zapletov in zadreg.

Na ohranjenem gledališkem vabilu pa beremo sledeče: Najprej so ob imenih nastopajočih oseb rdeče zapisane številke marionet. Najvišja številka je bila tu 77, kar pomeni, da je bilo tedaj napravljenih že 77 marionet. Na drugi strani vabila je bila najprej glasba z gramofonskih plošč, izvajana v odmorih. Pod tem so navedeni igralci: Milan in Pepca Klemenčič, ki je »govorila Betino, streljala in rožljala z verigami«. Nato so navedeni gledalci. Devet jih je bilo, med njimi Rudolf Brajnik, ki je tudi znan Ajdovec iz Pilonove knjige »Na robu«. Rdeče so zabeležene tudi številke dekoracij za to predstavo. Pod črto pa je »Kritika«: »Figure so padale. Pred začetkom je govoril Pantalon (jaz) otvoritveni govor.« Vse navedeno so Klemenčičeve beležbe.

Malo marionetno gledališče

Otvoritvena predstava
dne 22. decembra 1910 ob 9¹⁵ uri zv.

Mrtvec v rudečem plašču

tragikomedija v štirih dejanjih.

Osebe:

1. Mrtvec.
 2. Fakanapa,
 3. Betina } v službi Fakanape,
 4. Brigela }
 5. Dlak, oderuh
 6. Bodec, učitelj borbe.
 7. Skok, pesni učitelj.
 8. Lakota, pesnik,
 9. Bliš } ropanja,
 10. Sreča }
 11. Arlekina, hrčmar,
 12. Čebula, župan sela „Črni gozd“
 13. Dva policaja.
 Prvo dejanje se vrši v Milanu,
 ostala dejanja pa v gradu Črno-
 gozdskem in njega okolici.

Program za otvoritveno predstavo Kle-
menčičevega »Malega marionetnega gle-
dališča« v Sturjah, dne 22. 12. 1910.
(Originalna velikost 11,5 × 21 cm)

1. Mrtvec
 2. Fakanapa
 3. Betina
 4. Brigela
 5. Dlak
 6. Bodec
 7. Skok
 8. Lakota
 9. Bliš
 10. Sreča
 11. Arlekina
 12. Čebula
 13. Dva policaja

1. Mrtvec
 2. Fakanapa
 3. Betina
 4. Brigela
 5. Dlak
 6. Bodec
 7. Skok
 8. Lakota
 9. Bliš
 10. Sreča
 11. Arlekina
 12. Čebula
 13. Dva policaja

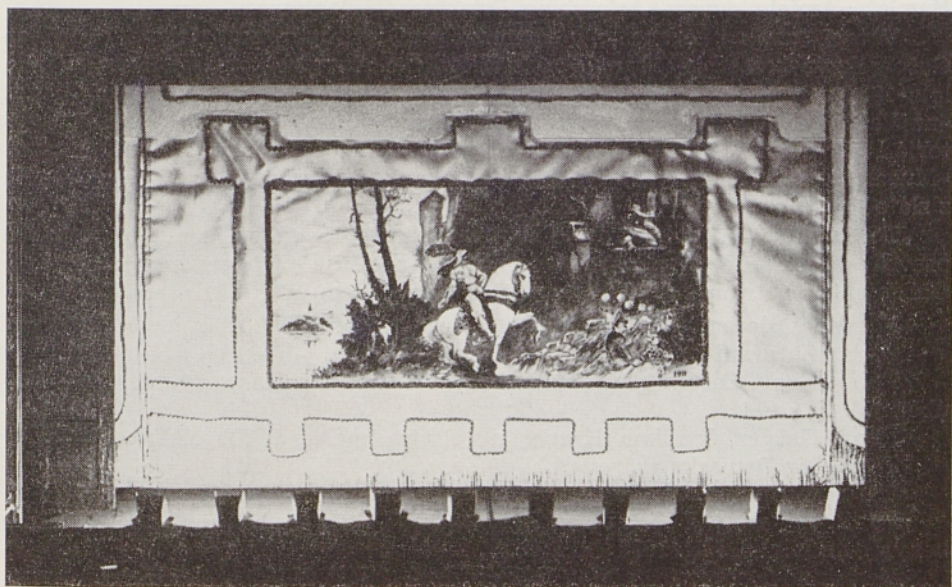
1. Mrtvec
 2. Fakanapa
 3. Betina
 4. Brigela
 5. Dlak
 6. Bodec
 7. Skok
 8. Lakota
 9. Bliš
 10. Sreča
 11. Arlekina
 12. Čebula
 13. Dva policaja

1. Mrtvec
 2. Fakanapa
 3. Betina
 4. Brigela
 5. Dlak
 6. Bodec
 7. Skok
 8. Lakota
 9. Bliš
 10. Sreča
 11. Arlekina
 12. Čebula
 13. Dva policaja

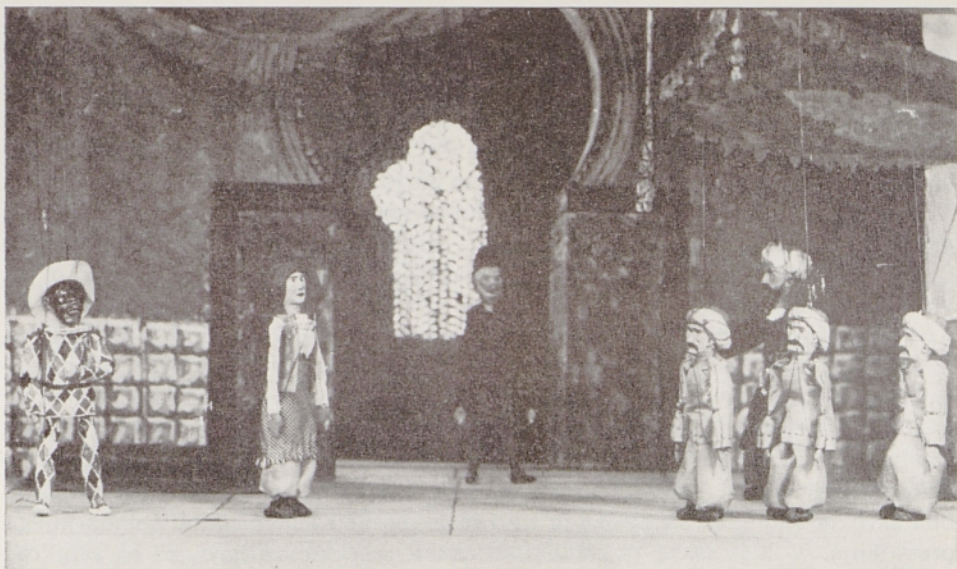
Hrbtna stran programa za predstavo
 »Malega marionetnega gledališča« v
 Sturjah 31. 8. 1918 (Program in beležke
 so Klemenčičev rokopis)

Po končani predstavi so bili gostje povabljeni, da si ogledajo marionetke in oder. Ker je bil ta v kratkem večkrat prekonstruiran, ne kaže, da bi ga podrobneje opisoval. Zato le približne glavne mere: Sprednja ploskev, v kateri je bil odrski portal, je bila približno 75 cm široka in 2 m visoka. Portalna odrska odprtina v velikosti ca. 40 cm × 23 cm je bila ca. 125 cm od tal, nekako v isti višini z očmi sedečega gledalca tako, da je ta preko rampe videl naravnost odrska tla in sofite. Ploskev, kjer so marionete nastopale, je merila ca. 50 cm × 25 cm. V zvezi s tem odrom pa je predvsem važno to, da takrat v Šturjah še ni bilo elektrike in da je zato prva odrska razsvetljava obstajala iz manjših petrolejk in sveč. Pod pločevinasto rampo pred zastorčkom je bilo 6 majhnih petrolejskih svetilk, ki so s svojimi gorilci segale v rampne senčnike, tako da so osvetljevale samo zastorček. Da ne bi med predstavo motile scenske razsvetljave, so se pred začetkom avtomatično pogreznile pod oder in se odpe-
ljale vstran izpod pododrja, tako da niso nič razgrevale in ogrožale. V prvi kulisi za zastorčkom je bila na vsaki strani po ena manjša petrolejka za

steklom z raznimi barvnimi filtri. Prav tako sta bili dve petrolejki z barvnimi filtri v ozadju in, če je bilo potrebno, tudi za transparentnimi prospekti. To je bil ves svetlobni aparat, s katerim je Klemenčič razpolagal za vse potrebne odrske efekte: dnevna in nočna svetloba, svitanje in mračenje, zarja in zora in še kaj, kar igra v pravljicah veliko vlogo. Pri tej prvi predstavi je že začudilo gledalce to, kako se je mračilo v gozdu in se je razsvetlilo okno gozdne krčme. V posebno začudenje pa jih je spravilo, ko so videli v 3. dejanju v sobi zakletega gradu na pogrnjeni mizi tudi svečnik z drobno gorečo svečo. Pripomniti je treba, da je bila ta mizica ca. 4 cm visoka, tj. v primernem sorazmerju z 10 cm visokimi marionetami in da je bilo zato vse res miniaturno. Pod mizo je bil namreč rezervoarček s petrolejem in iz tega je bil napeljan stenj v svečnik na mizi. In pri tem je upoštevati še to, kako težko je bilo zaradi odprtih plamenov agiranje z marionetami, da se jim niso vnele in pregorele vodilne nitke in še kaj drugega. Tako je bila otvoritvena slavnost opravljena in Šturje so postale rojstni kraj oz. zibka slovenskih marionet. Prvi uspeh je bil tolikšen, da se je delo z marionetami nadaljevalo še z večjo vnemo in veseljem. Poglavitna je bila skrb za nadaljnji repertoar in zato se je moral Klemenčič lotiti nadaljnjega prevajanja. V hiši so se pojavile italijanske marionetne igre, ki so svoj čas izhajale v zbirki »Raccolta di commedie per marionette«. Izdajatelj je bil G. Chiopris v Trstu. Bilo jih je 28 zvezkov po 50 centesimov. Vsak zvezek vsebuje po eno komedijo, pisano v beneškem dialektu. Vse kažejo na enega avtorja, ki pa ni nikjer naveden. Klemenčič jih je pripisoval Reccardiniju. Med

Klemenčičevo »Malo marionetno gledališče« — prvi zastorček (Šturje, 11. 8. 1911)

Klemenčičevo »Malo marionetno gledališče« — zadnji prizor komedije »Trojčki iz Damaska« (Šturje, 7. 9. 1913)

njimi so za marionete predelane komedije po Goldoniju pa tudi parodiran Hamlet »Amleto ovvero Arlecchino Principe di Danimarca«.

V tem času so se znašle v Klemenčičevi knjižnici tudi zbrane Poccijeve Gašperčkove komedije (Franz Poccis Sämtliche Kasperl-Komödien), ki so izšle leta 1909 v monakovski založbi Etzold & Co. Nemški tisk jih je pozdravil kot »najžlahtnejše dragotine mladinske literature« in slavil napol pozabljenega avtorja Poccija kot najboljšega prijatelja mladine. Med drugim je bilo tu zapisano: »Muze pesništva, slikarstva in glasbe so stale ob njegovi zibki in se ga dotaknile z zlato čarovno palico...«

To so bili viri, iz katerih je Klemenčič zajemal in prevajal ter nam vse prevode sproti prebral. To je nadomeščalo prejšnje pripovedovanje pravljic. Ohranjeni in datirani prevodi iz onega časa so naslednji:

Mrtvec v rdečem plašču (Il morto dal mantello rosso) 1910

Pocci: Začarani princ (Kasperl als Prinz) 1911

Pocci: Kralj Lavrin (Der Waldkönig Laurin oder Kasperl unter den Räubern) 6. XI. 1911

Pocci: Gašperček slikar (Kasperl als Portraitmaler) 7. XI. 1911

Trojčki iz Damaska (I tre gobbi di Damasco) 11. XI. 1911

Harlekinove nesreče (Le disgrazie de Arlechin) 29. XI. 1912

Pocci: Nagelj in Lilija (Prinz Rosenrot und Prinzessin Lilienweiss oder die bezauberte Lile) 6. XII. 1912

Harlekinove sanje (Il sogno di Arlecchino) 8. XII. 1912*

* Naslovi se ujemajo z originalnimi tiski.

*Klemenčičevo »Malo marionetno gledališče« — prizor iz burke »Gašperček slikar«
(Šturje, 7. 9. 1913)*

*Klemenčičevo »Malo marionetno gledališče« — prizor iz marionetne igre
»Skrivnostno zrcalo« (Gradec-Graz, 3. 12. 1917)*

Vmes pa je bilo še delo z novimi lutkami in scenerijo, skratka s pripravami za nadaljnje uprizoritve. »Mrtvecu...« je sledila 1911. Poccijeva »moralična« komedija »Začarani princ«. Točen datum uprizoritve ni znan. Komedija je zanimiva predvsem zaradi motiva, ki ga je povzel Poci iz Shakespearove »Ukročene trmoglavke«. Ta začne s predigro, v kateri si knez privoščil šalo s pijanim kotličkarjem Sukom. Prenesti ga da v svojo palačo in ukaže, naj mu strežejo kot knezu in mu tudi uprizore komedijo. Kako in kaj je potem s Sukom, ni jasno. Pri Pocciju prav tako veli princ, ki je vedril pri Gašperčkovih, prenesti pijanega in spečega Gašperčka v svojo palačo in odredi, da mu strežejo kot princu in mu tudi privedejo v tančico odeto princeso. Ves navdušen princ-Gašperček bi si rad ogledal svojo princeso brez tančic. In ko te padejo in se pod njimi pokaže črn zamorec, se Gašperček do dna prestraši, misleč, da mu je odbila ura in da je prišel ponj sam vrag. Ko se drugo jutro trezen zbudi spet v svojem stanovanju, pretresen obljubi poboljšanje.

Tej predstavi je sledil leta 1912 še Poccijev »Kralj Lavrin«. Vse te predstave so bile še v stari Schleglovi hiši. Leta 1913 pa so se Klemenčičevi preselili v Šaplovo hišo na šturskem »placu« — trgu. Takrat pa so že napeljevali elektriko tudi po Šturjah in s tem se je začela za »Malo marionetno gledališče« nova doba. Oder je bil popolnoma predelan. Za kulisne in sofitne svetilke na odru so prišle žarnice. Bile so sicer velike, ker majhnih za v rampo in drugam še ni bilo dobiti, kakor tudi ne potrebnih transformatorjev. Bil pa je vendar zelo velik napredek.

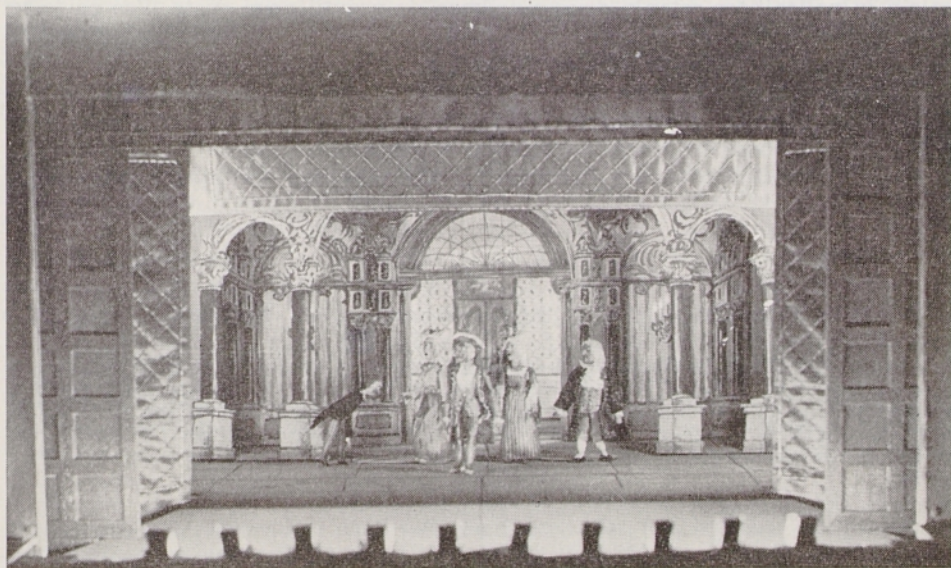
V novem stanovanju je bila 31. avgusta 1913 uprizoritev italijanske komedije »Trojčki iz Damaska« in Poccijeve enodejanke »Gašperček slikar«. Ohranjeno vabilo za to predstavo nosi št. 9. Ker ima vabilo za »Mrtveca...« št. 1, pomeni, da je bilo vmes še 6 vabil, ki pa niso več ohranjena. To zadnje je pisano s tinto, rokopis je Klemenčičev in njegove so tudi označbe z rdečo tinto (št. pri figurah in dekoracijah) ter beležke na drugi strani v rubrikah kot na prvem vabilu: Godba med akti — Sodelujoči — Gledalci — Nezgode. V rubriki Sodelujoči je naveden Milovan: Doroteja in Madam — Ostalo sam. (Milovan je Klemenčičev starejši sin.) Med gledalci je na prvem mestu Vencelj Pilon. Potem slede znana ajdovska imena: Lulik, Kaus, Jamšek, vrsta Lokarjevih in dr. Vseh skupaj jih je bilo 16. V rubriki Nezgode stoji: En trojček mi je padel iz rok.

Uspeh teh predstav in zanimanje zanje je bilo tolikšno, da je Klemenčič že leta 1912 napisal nekak oklic oz. poziv za ustanovitev slovenskega marionetnega gledališča. Ker pa je prav takrat pričakoval svojo premestitev v Gorico oz. Trst, se mu je zdel tak poziv še prezgoden in zato ni bil objavljen. Delo z marionetami pa se je kar nadaljevalo. In kakor je Klemenčič vpregel v to delo svojo družino, tako je pritegnil tudi Venclja Piona. Risal mu je osnutke za gledališka vabila. Otroci smo bili zaposleni z zravnavanjem jeklenih žic, na katerih so visele marionete, in jih črnili z barvo, da so bile na odru manj opazne. In še marsikatero drobno delo je odpadlo na nas. Klemenčič sam pa je skrbel za nadaljnji repertoar in nove marionete. Iz leta 1914 je tudi osnutek za bodoči repertoar. Tu je poleg vrste Poccijevih in Reccardinijevih del naveden tudi A. Schnitzlerjev »Hrabri Kasijan« in Hofmannsthalov »Prolog« ter stara marionetna igra »Doktor Faust«. Med italijanskimi deli sta dva baleta: »Gozdna vila« in »Zapuščena Dido«.

Začetek prve svetovne vojne v juliju 1914 je napravil konec vsemu temu delu in pripravam. Klemenčič je bil vpoklican med prvimi. Odšel je v vojsko

kot »črnovojnik«, družina pa na dom v Solkan zaradi nadaljevanja šolanja otrok v Gorici. Ko se prvotne napovedi, da bo vojna kratka, niso hotele uresničiti in je leta 1915 še Italija vstopila v vojno, smo morali izprazniti stanovanje v Šturjah. Klemenčičeve stvari, predvsem knjižnica in marionete ter, kar je k tem spadalo, je bilo odposlano najprej v skladišče »Balkan«, ker se je zdelo tako najbolj varno. Od tam je šlo naprej v Gradec, ko je bil pozneje Klemenčič tam stacioniran. Tam je tudi leta 1917 uprizoril par predstav svojim vojnim kolegom. V prvem poplahu in splošni zmešnjavi se je zgodilo, da je ob selitvi pohištva v Solkan prišlo s tem v Solkan tudi precej Klemenčičevih slik, del knjižnice in precej drugih dokumentov. To je bilo vse uničeno, ko je bilo treba bežati iz Solkana in po vojni ni bilo več sledu o tem.

Tako se je končala ta prva doba slovenskega Malega marionetnega gledališča, ki je šele po dvajsetih oz. petindvajsetih letih doživelo svojo renesanso v Ljubljani, leta 1935 kot »Miniaturne lutke«. Iz te prve dobe poskusnega slovenskega »Malega marionetnega gledališča« je v Klemenčičevi zapuščini še danes ohranjena vsa že navedena italijanska in nemška marionetna literatura in precej zvezkov s Klemenčičevimi prevodi od leta 1910 dalje, potem še nekaj slabih fotografij prvega marionetnega odrčka iz leta 1910, prizor iz prve uprizoritve »Trojčkov iz Damaska« in »Gašperčka slikarja« leta 1913, dalje že navedeni vabli št. 1 in št. 9 iz leta 1910 in 1913, nekaj napovedi novih predstav, ki jih je z odra naznanil Pantalón oz. Harlekin, in razni repertoarni načrti. Je tudi nekaj fotografij prvih lutk in kar je še posebno zanimivo, ohranjena je cela vrsta drobnih marionetnih glav in napol razstavljenih marionet. Tu so v srednjeveških, baročnih, rokokojskih, bidermajerskih in drugih fantazijskih kostu-

Klemenčičevo »Malo marionetno gledališče« — prizor iz Poccijeve marionetne igre »Carobne gosli« (Gradec-Graz, 26. 12. 1917)

*Klemenčičevo »Malo marionetno gledališče« — prizor iz Poccijeve marionetne igre
»Čarobne gosli« (Gradec-Graz, 26. 12. 1917)*

mih vitezi, princi in princeze, Sneguljčica, škratje, pa Janko in Metka, Rdeča kapica, njena stara mama z očali in volk, dalje čarovniki in vile, kuharji, strežaji, vojaki in policaji ter ostanki drugih prikazni iz pravljичnega sveta. Vse pa je še vedno živo in ljubeznivo, iz vseh drobnih očk še vedno sije odsvit odrskih luči in zamaknjenost v neko pravljичno življenje.

Marsikaj o tej ajdovski dobi, o takratnih Ajdovcih in tudi o teh marionetah je — kot sem že omenil — v Pilonovi knjigi »Na robu«. Najbolj pa je v zadnjem času obudila spomin na to dobo Klemenčičeva spominska razstava, ki je bila na Pilonovo pobudo v Ajdovščini konec lanskega oktobra.

S. K.

Le premier théâtre de marionnettes de Milan Klemenčič

Le peintre Milan Klemenčič fut en 1920 le premier organisateur d'un théâtre de marionnettes à Ljubljana. Dix ans auparavant, en 1910, il avait préparé les premières représentations de marionnettes chez lui, dans la petite ville d'Ajdovščina où il vivait alors. Cet article, rédigé par son fils, décrit cette première période du théâtre de marionnettes en Slovénie.